

21. การประเมินผล

การประเมินผลเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องช่วยทำให้ผู้บริหารงานทราบว่าการดำเนินงานตามโครงการได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ โดยทั่วไปแล้วบุคคลจำนวนมาก แม้แต่ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการประเมินผลเองยังเข้าใจความหมายของการประเมินผลไม่ถูกต้อง ส่วนใหญ่คิดว่า การประเมินผลเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการดำเนินงานตามโครงการเพื่อที่จะได้ทราบว่าโครงการนั้นสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ ซึ่งการประเมินผลแบบนี้เรียกว่า การประเมินผลสรุปของโครงการ (Summative Evaluation) จะเห็นว่าการประเมินผลประเภทนี้ได้ประโยชน์เพียงแต่แสดงผลงานของหน่วยงานนั้น ๆ หรือเป็นการส่งเสริมขวัญในการทำงานของผู้ปฏิบัติงาน แต่ประโยชน์ที่จะนำเอาการประเมินผลนั้นมาปรับปรุงงานหรือโครงการที่ได้ทำการประเมินผลนั้นมีน้อยมาก หรือไม่มีเลย เพราะได้ทำการประเมินผลเมื่อโครงการนั้นเสร็จสิ้นลงแล้ว ดังนั้นในการประเมินผลเพื่อที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานจำเป็นจะต้องใช้วิธีการประเมินผลแบบที่เรียกว่า การประเมินผลการปฏิบัติงานของโครงการ (Formative Evaluation) การประเมินผลแบบนี้จะต้องเริ่มทำตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ โดยจะแบ่งวัตถุประสงค์ใหญ่ของโครงการออกเป็นตอน ๆ และประเมินผลดูว่า โครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่วางในตอนนั้น ๆ หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร และจะมีทางเลือกหรือวิธีการแก้ไขอย่างไร การประเมินผลแบบนี้จะทำให้รู้ถึงการดำเนินงานของโครงการว่าสำเร็จมากน้อยแค่ไหนแล้ว ถ้าหากมีปัญหาหรืออุปสรรคก็จะสามารถแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง

ความหมายของการประเมินผล

มีผู้ให้คำนิยามของ “การประเมินผล” ไว้หลายอย่าง ดังนี้

“การประเมินผล คือกระบวนการที่พิจารณาว่าได้มีการทำอะไรสำเร็จไปบ้าง ในสิ่งที่กำหนดไว้ว่าจะทำให้สำเร็จ ผลที่ได้รับดีหรือไม่คืออะไร” (Boyle)

“การเปรียบเทียบระหว่างวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (objectives) กับผลที่ปรากฏ (evidence) จากการปฏิบัติงานตามแผน โดยมีเกณฑ์ (criteria) สำหรับการตัดสินใจ” (Leagan)

“การเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้ข้อมูลนั้นเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษา” (Cronbach)

“การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นด้วยมาตราที่มีค่าน้ำหนักเป็นเกณฑ์ที่เลือกจากจุดมุ่งหมายของโครงการ” (Seriven)

“การบรรยายและตัดสินคุณค่าโปรแกรมการศึกษา ซึ่งเน้นเรื่องการบรรยายสิ่งที่จะถูกประเมิน โดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินคุณค่า” (Stake)

“การเปรียบเทียบพฤติกรรมเฉพาะอย่าง (performance) กับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้” (Tyler)

“กระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจในทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่” (Stufflebeam)

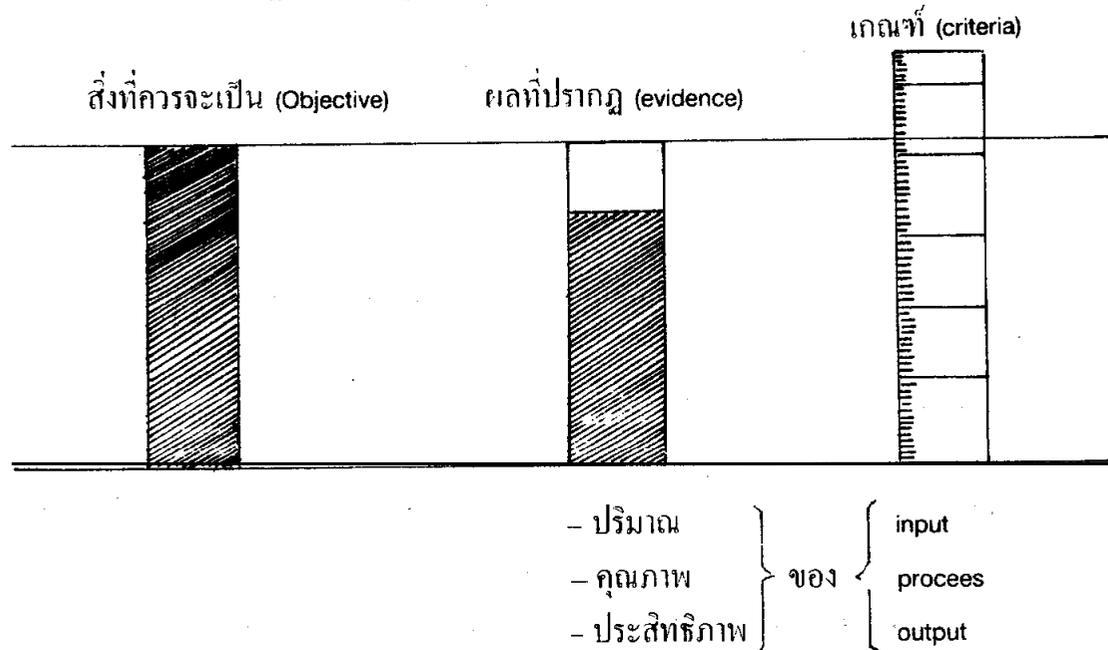
“กระบวนการรวบรวมข้อมูล เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (criteria) แล้วสรุปผลพิจารณาตัดสินใจ” (Frutchey)

“กระบวนการที่มีระเบียบแบบแผนเพื่อพิจารณาว่าผู้เรียนได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพียงใดเป็นการพิจารณาทั้งด้านคุณภาพ และด้านปริมาณของพฤติกรรมในตัวผู้เรียนรวมทั้งการพิจารณาตัดสินใจ เมื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมอันพึงประสงค์” (Gronlund)

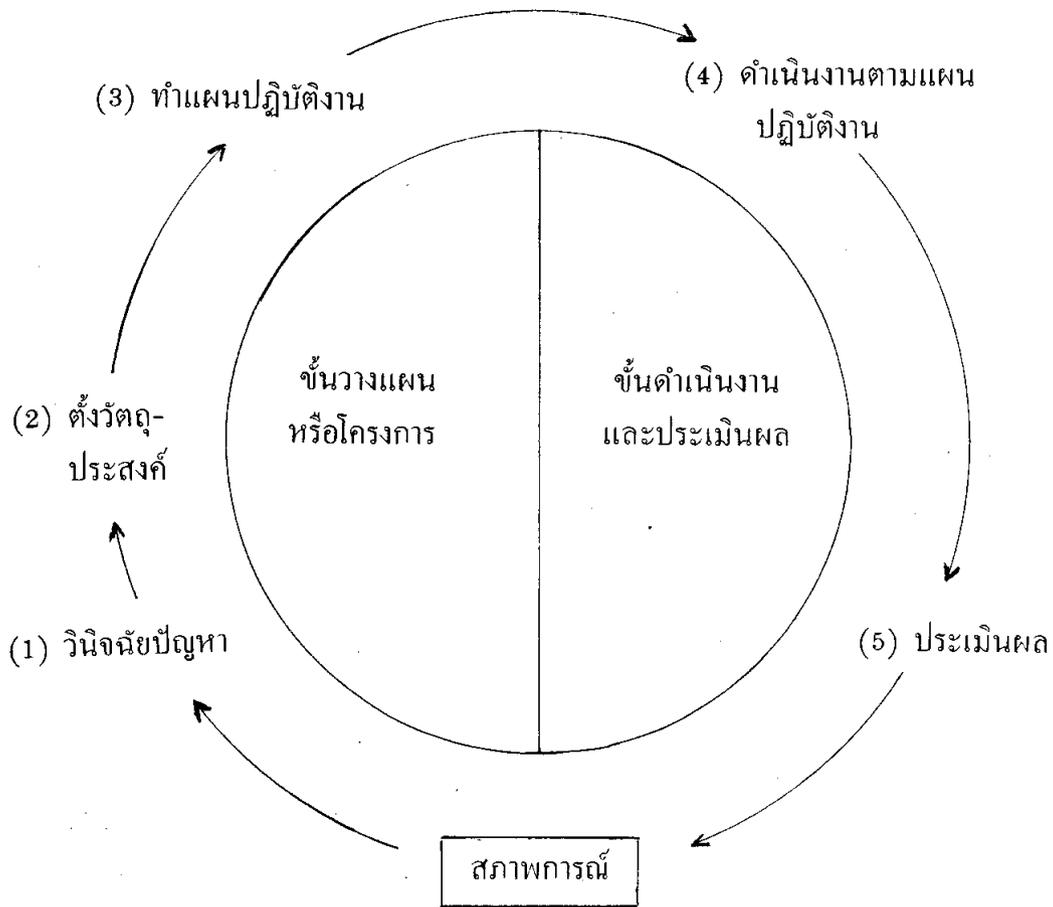
จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การประเมินผลนั้นเป็นกระบวนการที่เป็นขั้นตอนเพื่อพิจารณาว่ากิจกรรม (อาจจะเป็นโครงการ บางส่วนของโครงการหน่วยงาน ฯลฯ เป็นอย่างไร ดีหรือไม่ดี หรือคงที่ได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีเกณฑ์อะไรเป็นเครื่องพิจารณาตัดสินใจ

เกณฑ์สำหรับการประเมินผล

ในตอนต้นได้กล่าวไว้ว่า การประเมินผลเป็นการเปรียบเทียบระหว่างวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กับผลที่ปรากฏจากการปฏิบัติงานตามแผน โดยมีเกณฑ์สำหรับการตัดสินใจ

การวางแผนงาน การดำเนินงาน และการประเมินผล

ส่วนเกี่ยวข้องของการประเมินผลในแผนภาพข้างบน

การประเมินผลขั้นต้น	เกี่ยวข้องกับ (1) และ (2)
การประเมินผลทรัพยากรที่จะใช้	เกี่ยวข้องกับ (3)
การประเมินผลการทำงาน	เกี่ยวข้องกับ (4)
การประเมินผลขั้นสุดท้าย	เกี่ยวข้องกับ (5)

ความสำคัญของการประเมินผล

การประเมินผลเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานในทุกแผนงานโครงการ หลายประการ คือ

(ก) ผลงานของโครงการที่สลับซับซ้อนยากต่อการสังเกตหรือมีกลไกมากมาย อย่างเช่น งานพัฒนาชุมชน สิ่งที่เป็นเครื่องชี้ความสำคัญมีมากมาย และยากต่อการวัด

(ข) การตัดสินใจที่จะต้องใช้ข้อมูลจากการประเมินผลมาเป็นเครื่องประกอบการพิจารณาเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ถ้าตัดสินใจผิดพลาดจะเกิดความเสียหายต่อโครงการมาก

(ค) จำเป็นจะต้องใช้ข้อมูลจากการประเมินผลแสดงต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความสนับสนุนในโครงการนั้น

ในการดำเนินงานตามแผนงานโครงการต่าง ๆ นั้น โดยทั่วไปผู้บริหารต้องการทราบ ว่า แผนงานโครงการนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ จะดำเนินการตามแผนงานโครงการต่อไปหรือล้มเลิกโครงการ หรือจะมีการเปลี่ยนแปลงแผนงาน โครงการ คำถามเหล่านี้จะต้องอาศัยการประเมินผลเพื่อเป็นข้อพิจารณาในการตัดสินใจของผู้บริหาร ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการวิจัยประเมินผลก็คือ การวัดประสิทธิภาพของแผนงานโครงการว่าบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการตัดสินใจของผู้บริหาร และเมื่อได้ทำการประเมินผลเสร็จสิ้นลงแล้ว ผู้ที่มีหน้าที่ทำการประเมินผล จะต้องเป็นผู้สรุปผลและข้อเสนอแนะให้กับผู้บริหารตัดสินใจเพื่อทราบ ว่า

1. แผนงานโครงการที่ประเมินผลได้บรรลุวัตถุประสงค์เพียงใดหรือไม่

2. แผนงานโครงการที่ประเมินผลมีปัญหาและอุปสรรคข้อขัดข้องอะไรบ้าง

ซึ่งผลสรุปดังกล่าวเป็นการยืนยันถึงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอแนะต่อผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชา ซึ่งผู้ประเมินผลส่วนใหญ่มักจะขาดข้อเสนอแนะ และมักสรุปแต่เพียงว่าแผนงานโครงการนี้จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จ แต่โดยหน้าที่ของผู้ที่ทำการประเมินผลจะต้องมีหน้าที่เสนอแนะแนวทางแก้ไขด้วยเพื่อประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับแผนงานโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่ใน 5 ประเด็นที่สำคัญ คือ

1. แผนงานโครงการนั้นควรจะทำต่อไปหรือควรจะทำล้มเลิกจากการที่ได้ประเมินผลแล้วถึงวัตถุประสงค์ว่าจะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ จะคุ้มหรือไม่เพียงใด

2. ควรจะมีการปรับปรุงการดำเนินงานในแผนงานโครงการนั้นหรือไม่

3. ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการหรือควรเพิ่มเทคนิค อุปกรณ์หรือเครื่องมือเครื่องใช้ หรือยุทธวิธีในการดำเนินงานตามแผนงานโครงการ

4. ควรจะจัดสรรทรัพยากรให้แผนงานโครงการต่าง ๆ อย่างไร เช่น คน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ

5. แนวคิดและทฤษฎีหรือแนวทางปฏิบัติตามแผนงานโครงการนั้นได้ผลหรือไม่ ตัวอย่างเช่น สมมติว่าในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของกรมการพัฒนาชุมชน การดำเนินงานในช่วงแรกได้มีประชาชนเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมาก และมีเงินทุนในการออมทรัพย์มาก แต่ปรากฏว่าเมื่อมีเงินทุนมากแล้ว การที่จะนำเงิน

ทุนดังกล่าวไปจัดตั้งร้านค้าเพื่อดำเนินกิจการต่าง ๆ นั้น ปรากฏว่าไม่ประสบผลสำเร็จ หลังจากที่ได้ประเมินผลไปแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำเป็นต้องหันกลับมาศึกษาถึงแนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ ว่า มีวัตถุประสงค์อย่างไร กล่าวคือ เป็นเพียงเพื่อต้องการให้ประชาชนมีเงินทุนในการออมทรัพย์ หรือเพื่อต้องการให้นำเงินทุนที่ออมทรัพย์ไปดำเนินกิจการค้าในหมู่บ้านและตำบล ซึ่งจะเป็นไปได้หรือไม่ จำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงแนวคิดและแนวทางปฏิบัติตามแผนงานโครงการว่าได้ผลหรือไม่

เมื่อได้ตัดสินใจว่าจะทำการประเมินผล ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า แล้วใครควรจะเป็นผู้ทำการประเมินผล ปัญหาข้อนี้จึงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กัน กล่าวคือ ผู้ที่ทำการประเมินควรเป็นบุคคลในหน่วยงานหรือให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ดำเนินการ เรื่องนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึงสถานการณ์สิ่งแวดล้อมโดยละเอียด เพราะทั้งสองแนวทางมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งผู้ทำการประเมินผลจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ความมั่นใจของผู้บริหารในความรู้ความสามารถของผู้ที่จะทำการประเมินผลในหน่วยงานของตน ถ้าหากผู้บริหารเห็นว่าในหน่วยงานของตนมีบุคคลที่มีความสามารถที่จะทำงานด้านประเมินผลได้ก็อาจจะมอบให้หน่วยงานของตนเป็นผู้ดำเนินงาน อย่างไรก็ตามจะต้องคำนึงถึงบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องว่าจะยอมรับในตัวบุคคลนั้นหรือไม่ด้วย

2. จะต้องรู้หรือเข้าใจวัตถุประสงค์ของแผนงานโครงการที่จะประเมินผลเพราะถ้าหากไม่รู้วัตถุประสงค์ของโครงการที่จะประเมินผลก็ไม่สามารถทำได้

ตัวอย่างเช่น การประเมินผลโครงการสัมมนาเพิ่มพูนประสิทธิภาพนักวิชาการด้านการตรวจสอบและประเมินผล เราจะต้องศึกษาวัตถุประสงค์ของโครงการสัมมนาดังกล่าว เช่น

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการสัมมนาสามารถระบุถึงหลักการและแนวทางในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบและประเมินผลโครงการ และการนำเสนอข้อมูลได้อย่างถูกต้อง

2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการสัมมนาสามารถเขียนและแปลความสรุปผลการประเมินผล และการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ให้แก่ผู้อื่นเข้าใจโดยง่าย มีความถูกต้องและชัดเจน

3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการสัมมนาได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานร่วมกัน

เมื่อผู้ทำการประเมินผลได้ศึกษาถึงวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อแล้ว ก็จะต้องแปลความหมายของแต่ละข้อว่าหมายความว่าอย่างไร ตัวอย่างเช่น วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 หมายถึงให้ผู้เข้ารับการสัมมนาสามารถเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การที่จะใช้วิธีการสัมภาษณ์หรือวิธีการส่งแบบสอบถามหรือวิธีการสังเกตการณ์ จะเพียงพอหรือไม่ และการนำเสนอข้อมูลได้ถูกต้อง หมายถึง

การลงตารางและลงข้อมูลเป็นร้อยละ จะเพียงพอหรือไม่ เป็นต้น ซึ่งผู้ประเมินผลจะต้องรู้ และเข้าใจในวัตถุประสงค์ดังกล่าว

3. ความเข้าใจในแผนงานโครงการ แผนงานโครงการบางอย่างมีความยุ่งยากสลับซับซ้อนมาก บุคคลภายนอกที่เข้ามาประเมินผลอาจไม่เข้าใจโครงการนั้นอย่างถ่องแท้ ซึ่งจะทำให้การประเมินผลผิดพลาดได้ ในกรณีนี้บุคคลที่อยู่ในหน่วยงานนั้นอาจทำการประเมินผลได้ดีกว่าบุคคลภายนอก เพราะมีความเข้าใจในงานดีกว่า

4. การใช้ประโยชน์ของการประเมินผล โดยการที่ผู้บริหารนำเอาการประเมินผลมาใช้ในการตัดสินใจในการที่จะรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเสนอต่อผู้บริหาร แต่ในบางกรณีบุคคลภายนอกซึ่งอาจจะมีเกียรติและความรู้ดีกว่า ก็สามารถดึงดูความสนใจของผู้บริหารได้มากกว่าบุคคลภายใน

5. ความเป็นอิสระในการประเมินผล เป็นเรื่องที่มีข้อถกเถียงกันว่าผู้ที่ประเมินผลควรเป็นบุคคลภายในหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกหน่วยงาน ซึ่งอาจจะมีข้อดีและข้อเสียต่างกัน กล่าวคือ

5.1 ถ้าให้บุคคลในหน่วยงานด้วยกันทำการประเมินผล จะทำให้มีความสะดวกและง่ายในการค้นหาข้อมูล ไม่ต้องศึกษาวิธีการดำเนินงานและวัตถุประสงค์ให้เสียเวลา แต่ก็มีความเสี่ยงว่าบุคคลในหน่วยงานอาจจะไม่สามารถมองเห็นปัญหาตามที่ต้องการได้ เพราะบุคคลที่อยู่ในหน่วยงานจะต้องอยู่ในระเบียบข้อบังคับ และปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงาน และอีกประการหนึ่งบุคคลในหน่วยงานอาจมีความลำเอียงได้

5.2 ถ้าบุคคลภายนอกหน่วยงานทำการประเมินผล จะทำให้สามารถมองปัญหาได้กว้างขวางกว่า เพราะบุคคลภายนอกไม่ต้องอยู่ในกฎระเบียบของหน่วยงานจึงทำให้การทำงานได้คล่องตัวกว่า แต่มีความเสี่ยงที่ว่าจะต้องทำความเข้าใจกับวิธีการดำเนินงาน และวัตถุประสงค์ใหม่ และจะต้องสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยกับคนในหน่วยงานใหม่ด้วย

ขั้นตอนการประเมินผล

การประเมินผลเป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเที่ยงตรง อาจแบ่งได้เป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการที่จะประเมินผล
2. การแปลงวัตถุประสงค์ดังกล่าวเป็นเครื่องชี้ถึงความสำเร็จที่สามารถจะวัดได้
3. การรวบรวมข้อมูลตามเครื่องชี้วัดและวัตถุประสงค์
4. การเปรียบเทียบข้อมูลที่รวบรวมกับมาตรฐานที่ตั้งไว้

5. การสรุปผลข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาถึงวัตถุประสงค์ของโครงการที่จะทำการประเมินผล

การศึกษาถึงวัตถุประสงค์ของโครงการที่จะทำการประเมินผล ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนแรกของการประเมินผล ผู้ที่จะทำการประเมินผลจะต้องศึกษาถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของโครงการ เช่น วัตถุประสงค์ วิธีการ ระยะเวลา งบประมาณ ผู้รับผิดชอบ รวมทั้งรายละเอียดอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัตถุประสงค์ของโครงการซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการประเมินผล เพราะวัตถุประสงค์ของการประเมินผลเพื่อที่จะทราบว่าโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด เมื่อทราบแล้วผู้ทำการประเมินผลก็จะได้จัดทำข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการเพื่อเสนอผู้บริหารต่อไป

2. การแปลงวัตถุประสงค์เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จที่สามารถวัดได้

การแปลงวัตถุประสงค์ให้เป็นเครื่องชี้วัดที่สามารถวัดได้ คือการที่พยายามแปลงวัตถุประสงค์ ที่เป็นนามธรรมออกมาเป็นรูปธรรม ตัวอย่างเช่น โครงการความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) ของโครงการโคราชพัฒนา มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ประชาชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้า เราจะเป็นต้องแปลงวัตถุประสงค์ของคำว่า “สุขภาพดีถ้วนหน้า” ว่าหมายถึงอะไร จะวัดได้อย่างไร อาจหมายถึง

2.1 มีลูกไม่เกิน 2 คน

2.2 ได้รับการฉีดวัคซีนต่าง ๆ ครบตามจำนวน

2.3 เมื่อเจ็บป่วยจะต้องไปรักษาที่สถานอนามัยหรือโรงพยาบาลอย่างถูกวิธี

2.4 จะต้องกินอาหารถูกสุขลักษณะโภชนาการ เป็นต้น

อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น จากนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การปกครอง เราเคยศึกษาบ้างหรือไม่ว่า การที่จะให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีเครื่องชี้วัด (indicators) อะไรบ้าง และในแผนงาน/งานที่กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบดำเนินงานอยู่ในระดับตำบลนั้น มีเครื่องชี้วัดผลสำเร็จของแต่ละแผนอะไรบ้าง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ และยากพอสมควร สำหรับบุคคลซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ด้านการประเมินผล และจะต้องคิดเครื่องชี้วัดหรือสูตรสำเร็จในการประเมินผลให้ได้

3. การรวบรวมข้อมูลตามเครื่องชี้วัดและวัตถุประสงค์

การรวบรวมข้อมูลตามเครื่องชี้วัดและวัตถุประสงค์นั้น เป็นขั้นตอนที่สำคัญของการประเมินผล ตัวอย่างเช่น จะประเมินผลเรื่องศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ถ้าหากสมมติว่า

เด็กที่เข้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะให้บรรลุวัตถุประสงค์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีเครื่องชี้วัด ดังนี้

1. เด็กจะต้องมีสุขภาพอนามัยดีไม่เป็นโรคขาดอาหาร
2. เด็กจะต้องมีความพร้อมที่จะเข้าโรงเรียน
3. ศูนย์ฯ จะต้องเลี้ยงตัวเองได้ โดยอาศัยเงินจากชุมชนนั้น
4. ผู้ปกครองจะต้องเต็มใจและสมัครใจที่จะให้เด็กเข้ามาอยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

จากวัตถุประสงค์ตามเครื่องชี้วัดดังกล่าว เราจะเก็บรวบรวมข้อมูลมาจากแหล่งต่าง ๆ ได้ เช่น

1. เราจะเก็บข้อมูลได้จากใคร เช่น สุขภาพของเด็กอาจได้จากตัวเด็ก หรือจากการที่เจ้าหน้าที่อนามัยภายในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ มาตรวจ
2. เกี่ยวกับความพร้อมของตัวเด็ก อาจจะได้จากการบันทึกหรือว่าผลการเรียนการสัมภาษณ์ ฯลฯ
3. การที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เลี้ยงตัวเองได้หรือไม่ อาจได้จากผู้บริหารศูนย์ฯ
4. การที่ผู้ปกครองเด็กต้องสมัครใจส่งเด็กเข้าศูนย์พัฒนาเด็ก อาจได้จากผู้ปกครองของเด็กเอง

ในทางสถิติ เมื่อเราทราบแล้วว่า จะได้ข้อมูลจากใคร หรือประชากร (population) เป็นใคร แล้วพิจารณาว่า จำนวนประชากรจะมีมากน้อยแค่ไหน หากมากเกินไปก็อาจใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างก็ได้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การที่จะได้ข้อมูลมาจากที่ใดนั้น ส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่า จะต้องออกไปเก็บข้อมูล และมีการสร้างแบบสอบถามหรือสัมภาษณ์ ซึ่งอาจทำให้สิ้นเปลืองเวลางบประมาณ รวมทั้งอาจผิดพลาดได้ง่าย ดังนั้น เราจำเป็นต้องพิจารณาว่า ข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในปัจจุบันเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เช่น ข้อมูลเบื้องต้นของตำบล หมู่บ้าน ข้อมูลจากการรายงาน ข้อมูลสำมะโนครัวจากจังหวัด เป็นต้น แล้วนำมาศึกษาว่าจะใช้ได้เพียงใด

4. การเปรียบเทียบข้อมูลที่รวบรวมกับมาตรฐานที่กำหนดไว้

เป็นขั้นตอนการเปรียบเทียบข้อมูลที่รวบรวมกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ โครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ตัวอย่างเช่น สมมติว่าตามมาตรฐานที่ตั้งไว้เกี่ยวกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กถือว่า ประสบผลสำเร็จจะต้องมีเด็กไม่เกิน 30 คน ต่อผู้ดูแลเด็ก 2 คน แต่ปรากฏว่าเมื่อเราเก็บรวบรวมข้อมูลมาได้ ข้อมูลที่ได้มานั้นพบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางศูนย์ มีเด็กถึง 60 คน ต่อผู้ดูแลเด็ก 2 คน แสดงว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดังกล่าวไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่

กำหนดไว้ แต่ในอดีตที่ผ่านมาของการประเมินผลมักจะไม่มี การเทียบเคียงข้อมูล ที่รวบรวม กับมาตรฐานที่กำหนดไว้ ส่วนใหญ่มักจะเป็นการประเมินผลแบบเชิงพรรณนา เล่าเรื่อง ให้ผู้- บังคับบัญชาฟัง

5. การสรุปผลข้อเสนอแนะ

เป็นขั้นตอนของการสรุปผลข้อเสนอแนะ รวมทั้งทางเลือกที่จะนำไปปรับปรุง โครงการนั้น หรือหาทางแก้ไขหรือทางเลือกต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้ประเมินผล จะ ต้องทำเพื่อเสนอให้ผู้บังคับบัญชาตัดสินใจและควรมีทางเลือกไปให้ผู้บริหารตัดสินใจหลาย ทางเลือกเพื่อพิจารณา

ในการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ นั้น ผู้บริหารมักอยากจะทราบว่าโครงการ นั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ จะดำเนินโครงการต่อไปหรือล้มเลิก หรือมีการ เปลี่ยนแปลง คำถามเหล่านี้จะต้องอาศัยการประเมินผลเพื่อเป็นข้อพิจารณาในการตัดสินใจ ของผู้บริหาร ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการวิจัยประเมินผลก็คือการวัดประสิทธิภาพของโครงการ ว่า ได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการตัดสินใจ ของผู้บริหาร การวิจัยประเมินผลจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการหาข้อมูล เพื่อประกอบการ ตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการที่กำลังดำเนินอยู่เช่นโครงการนั้นควรจะมีต่อไปหรือควรเลิก ควร จะมีการปรับปรุงการดำเนินงานในโครงการนั้นหรือไม่

ประเภทของการประเมินผล

Seriven กล่าวว่า การประเมินผล มีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ 2 ประการ คือ

1. การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Formative Evaluation) ได้แก่ การประเมินผลใน ระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินอยู่ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น โดยการให้ผล สะท้อนกลับที่มีประโยชน์ต่อผู้ประเมินผลโครงการ

2. การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) ได้แก่ การประเมินผลเมื่อโครงการ สิ้นสุดลงเรียบร้อยแล้ว เพื่อประโยชน์ในการศึกษาคุณค่าของโครงการ และเพื่อพิจารณานำ ลักษณะที่ดีของโครงการไปใช้ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันต่อไป

นอกจากนี้ *Stake* ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่าเป็นการบรรยายและตัดสิน คุณค่า (descriptive and judgement)

ในภาคบรรยายนั้น ผู้ประเมินจะต้องหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแผนงานโครงการให้ มากที่สุด 2 ส่วน คือ

1) เป้าหมายหรือความคาดหวัง (goals or intents) โดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

- 1.1 สิ่งนำ (antecedence) เป็นสภาพที่มีอยู่ก่อน
- 1.2 ปฏิบัติการ (transactions) เป็นผลสำเร็จของการจัดการทำงาน
- 1.3 ผลลัพธ์ (outcomes) เป็นผลของโครงการ

2) สิ่งที่เป็นจริงหรือสังเกตได้ (observations) มีส่วนประกอบ 3 ประการเช่นกัน คือ สิ่งนำ ปฏิบัติการ และผลลัพธ์

ในภาคการตัดสินใจคุณค่า เป็นส่วนตัดสินว่าแผนงานโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด โดยมีเกณฑ์ 2 ชนิด คือ

1) เกณฑ์สมบูรณ์ (absolute criterion) เป็นเกณฑ์ที่เราตั้งไว้ อาจจะเกิดขึ้นก่อน โดยมีความเป็นอิสระจากพฤติกรรมของกลุ่ม

2) เกณฑ์สัมพัทธ์ (relative criterion) เป็นเกณฑ์ที่ได้มาจากพฤติกรรมของกลุ่ม แท้จริงแล้ว วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการประเมินผลแผนงานโครงการก็คือ การหาแนวทางตัดสิน และมุ่งไปสู่การค้นหาสิ่งที่แผนงานโครงการได้ดำเนินงานไปแล้ว สิ่งใดควรจะดำเนินต่อไปตามวัตถุประสงค์ของแผนงานโครงการ และศึกษาว่าระหว่างดำเนินแผนงานโครงการนั้นมีปัญหาใดบ้างที่ควรจะปรับปรุงเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแผนงานโครงการ

ดังนั้น การประเมินผลแผนงานโครงการ อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การประเมินผลสรุปของโครงการ (summative evaluation) เป็นการประเมินผลที่ใช้กันโดยทั่วไปในการประเมินผลโครงการต่าง ๆ กล่าวคือ เป็นการประเมินผลขั้นสุดท้ายของโครงการนั้น ๆ เพื่อจะได้ทราบว่าสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ตัวอย่างเช่น ในการสอบเลื่อนชั้นของนักเรียนแต่ละครั้ง ถ้าว่านักเรียนที่จะเลื่อนชั้นจะต้องสอบผ่านร้อยละ 50 จึงถ้าว่านักเรียนคนนั้นมีความรู้ถึงจุดมาตรฐาน หรือโครงการของหน่วยงานโดยทั่วไป มักจะเป็นโครงการที่เกือบดำเนินการเสร็จแล้ว หรือเสร็จสิ้นลงแล้วให้ดำเนินการประเมินผล ซึ่งก็มีใช่เป็นเรื่องที่ผิด แต่ก็ต้องมาพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประเมินผลว่าได้อะไรบ้าง สมมติว่า ได้ประเมินผลออกมาว่า โครงการนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ ประโยชน์ที่ได้รับ คือ รู้ว่าโครงการนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ แต่จะไม่สามารถจะแก้ไขอะไรได้อีกแล้ว เพราะโครงการได้เสร็จสิ้นไปแล้ว การประเมินผลแบบนี้ประโยชน์ที่จะนำมาปรับปรุงโครงการนั้นมีน้อยมาก เพราะเป็นเพียงแต่การแสดงผลงานของหน่วยงานหรือเป็นการส่งเสริมขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานมากกว่าที่จะได้รับประโยชน์จากการประเมินผล

นอกจากนั้น การประเมินผลสรุปของโครงการจัดทำขึ้นเพื่อตรวจสอบระดับความสำเร็จของโครงการ เพื่อว่าการตัดสินใจในกรณีต่อไปนี้จะเกิดขึ้น

1.1 เพื่อที่จะดำเนินหรือยกเลิกโครงการ

- 1.2 เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงาน และกระบวนการทำงานของโครงการ
- 1.3 เพื่อเพิ่มหรือลดยุทธวิธี และเทคนิคเฉพาะสำหรับโครงการ
- 1.4 เพื่อที่จะสร้างโครงการที่คล้ายคลึงกันนั้นไปใช้ในท้องถิ่นอื่น ๆ
- 1.5 เพื่อจะแจกแจงจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมระหว่างโครงการที่ต้องการทั้งหลาย
- 1.6 เพื่อที่จะยอมรับหรือปฏิเสธแนวทางหรือทฤษฎีที่โครงการนำมาใช้

2. การประเมินผลปฏิบัติงานของโครงการ (formative evaluation) เป็นการประเมินผลในทุกขั้นตอนของโครงการ ซึ่งจะต้องทำตั้งแต่ก่อนดำเนินการตามโครงการ โดยจะแบ่งวัตถุประสงค์ใหญ่ของโครงการออกเป็นตอน ๆ และประเมินผลดูว่า โครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในตอนนั้น ๆ หรือไม่ การประเมินผลแบบนี้จึงเป็นการทำให้รู้ถึงการดำเนินการของโครงการว่าสำเร็จมากน้อยแค่ไหนในแต่ละขั้นตอน หากประเมินผลออกมาแล้วว่ามีปัญหาและอุปสรรคก็สามารถเสนอผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติให้แก้ไขปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวได้ทันที การประเมินผลการปฏิบัติงาน จะใช้เพื่อประเมินผลส่งต่อไปนี้

- 2.1 ทบทวนแผนของโครงการ
- 2.2 การสร้างแผนของโครงการ
- 2.3 การกำหนดตารางเวลาการประเมินผลให้สอดคล้องกับการดำเนินงาน
- 2.4 การเตรียมข้อมูลที่จะเป็นข่าวสารสำหรับการรายงาน และเสนอแนะสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ
- 2.5 การแนะนำแนวทางปรับปรุงการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตามโครงการ

ตัวแบบการประเมินผลแผนงานโครงการ

จากแนวคิดและประเภทของการประเมินผลแผนงานโครงการตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ในทางปฏิบัติผู้ทำการประเมินผลจะนำเอาแนวคิดนั้นมาประยุกต์แล้ววางตัวแบบสำหรับการประเมินผล ซึ่งตัวแบบการประเมินผล มีหลายตัวแบบ ทั้งนี้ นักประเมินผลโครงการจะต้องเลือกแบบจำลองประเมินผลที่เหมาะสมกับลักษณะของโครงการที่จะประเมิน การประเมินผลโครงการนี้ จะใช้แบบจำลองของ ดี แอล สตัฟเฟิลบีม ที่เรียกชื่อย่อว่า ซีพี (CIPP) ในส่วนของการประเมินผลผลิตเป็นแนวทางของการประเมินผล

- การประเมินผลของแบบจำลองซีพี (CIPP Model) ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ
1. การประเมินผลสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินผลพื้นฐาน

เกี่ยวกับการค้นหาข่าวสารอันจะนำไปสู่การพัฒนาเป้าหมายของโครงการ โดยนักประเมินผล จะจัดการรวบรวมข้อมูลให้กับหัวหน้าโครงการ ซึ่งเป็นข้อมูลที่จะช่วยวางแผนโครงการให้เป็นไปตามความต้องการ และกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนสำหรับดำเนินโครงการ

2. การประเมินผลปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อค้นหาตัวประกอบหรือแนวทางที่เหมาะสม หรือมีประสิทธิภาพที่จะอำนวยให้โครงการดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ คือ บรรลุเป้าหมายของโครงการนั่นเอง

3. การประเมินผลกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมินผลประเภทนี้จะทำหน้าที่ต่อจากการประเมินผลสภาพแวดล้อม การประเมินผลปัจจัยเบื้องต้นเป็นการประเมินผลเพื่อค้นหาข่าวสารที่จะเป็นแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติสำหรับโครงการว่าจะดำเนินให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ได้อย่างไร นอกจากนี้ การประเมินผลประเภทนี้จะช่วยค้นหาข้อบกพร่องแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ระหว่างดำเนินโครงการ ถ้าเป็นโครงการที่ปฏิบัติจริงก็จะเป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าโครงการได้ดำเนินไปตามกระบวนการที่วางไว้ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ มีความคลาดเคลื่อนประการใด การประเมินผลช่วงนี้จะนำผลไปสู่การประเมินผลผลผลิต

4. การประเมินผลผลผลิต (Product Evaluation) วัตถุประสงค์ของการประเมินผลประเภทนี้ก็คือ ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์จากโครงการกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างไร การประเมินผลประเภทนี้อาจอาศัยการเปรียบเทียบผลผลิตกับเกณฑ์มาตรฐาน (absolute or relative standards) ที่เลือกไว้ นอกจากนี้ อาจอาศัยรายงานการประเมินผลจากข้อมูลที่ได้จากการประเมินสภาพแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้น และกระบวนการ (เขาวดี, 2528 : 73)

ดังนั้น การจะพิจารณาเลือกการประเมินผลแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งได้แก่ งบประมาณ เวลา ความรู้ความสามารถของผู้ทำการประเมิน ความเข้าใจและการใช้ประโยชน์ของผู้บริหาร นอกจากนี้ การพิจารณาเลือกตัวแบบของการประเมินผลควรจะทำตั้งแต่เริ่มต้นที่จะดำเนินการโครงการนั้น ๆ ไม่ใช่จะมาคิดเมื่อใกล้จะสิ้นสุดโครงการแล้ว

การวางรูปแบบของการวิจัยประเมินผล

การวางรูปแบบในการวิจัยประเมินผลก็เหมือนกับการวางรูปแบบของการวิจัยโดยทั่วไป ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การวิจัยประเมินผลแบบทดลอง การวิจัยประเมินผลแบบทดลองมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดำเนินการทดลองเพื่อวัดผล

วัดบางอย่าง ตัวอย่างเช่น เปรียบเทียบผลการสอบ 2 วิธี ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การทดลองเพื่อเปรียบเทียบวิธีการสอนในโรงเรียน มีหน่วยทดลองคือ นักเรียนและการจัดกระทำ (treatments) คือวิธีการสอนที่ต้องการเปรียบเทียบ 2 วิธี ระเบียบวิธีการทดลองดังกล่าวนี้รวมการทดลองในห้องปฏิบัติการและนอกห้องปฏิบัติการ

ลักษณะที่สำคัญ

1. มีการจัดกระทำกับตัวแปรที่ต้องการจะทดลองและควบคุมตัวแปรที่ไม่ต้องการจะทดลอง

2. การควบคุมนั้นมุ่งตรงเพื่อ

2.1 ให้เกิดผลสูงสุดเนื่องจากตัวแปรที่ทดลอง

2.2 เพื่อขจัดผลอันเนื่องมาจากตัวแปรที่ไม่ต้องการจะทดลอง

2.3 เพื่อขจัดความคลาดเคลื่อนของการทดลองประเภทต่าง ๆ

3. แบบแผนการทดลองจะต้องมีความเที่ยงตรง

3.1 ความเที่ยงตรงภายใน

3.2 ความเที่ยงตรงภายนอก

ความเที่ยงตรงภายใน หมายถึง แบบแผนการวิจัยนั้น :-

ก. ตรงและตรวจสอบสมมติฐานได้หมดจด

ข. ควบคุมความคลาดเคลื่อนได้

ค. ข้อมูลเชื่อมั่นได้และเที่ยงตรง

ความเที่ยงตรงภายนอก หมายถึง แบบแผนของการวิจัยนั้น ผลของการทดลองนั้น สามารถอธิบาย ทำนายและควบคุมตามความมุ่งหมายของวิทยาศาสตร์ได้มากน้อยเพียงใด หรือข้อยุตินั้นสามารถนำไปใช้เป็นกฎเกณฑ์ได้ดีเพียงใด

ขั้นตอนการวิจัย

1. ศึกษาอ่านวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลงานการวิจัยในแนวทางและทฤษฎีพื้นฐาน

2. เขียนความมุ่งหมายให้ชัดเจน

3. เขียนสมมติฐานและชี้ให้ชัดเจนถึงตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

4. วางแบบแผนของการวิจัย

4.1 กำหนดตัวแปรที่จะทดลองที่เรียกว่า ตัวแปรอิสระ

4.2 กำหนดตัวแปรที่ไม่ต้องการทดลองและควบคุมตัวแปรเหล่านั้น

4.3 เลือกแบบแผนการทดลอง

- 4.4 กำหนดและเลือกกลุ่มตัวอย่าง
- 4.5 เลือกลงสร้าง ตลอดทั้งตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของเครื่องมือ
- 4.6 ทำการทดลองย่อย ๆ ก่อนทำจริงเพื่อศึกษาผู้ทางและขจัดปัญหาอันอาจจะเกิดขึ้นได้
- 4.7 เขียนสมมติฐานไว้เป็นนัยสำคัญหรือสมมติฐานในทางสถิติ
5. ทำการทดลองตามแบบแผนที่กำหนด
6. วิเคราะห์ข้อมูลหรือผลของการทดลอง
7. ใช้สถิติวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความมีนัยสำคัญของผลการทดลอง
8. สรุปผลการทดลอง
9. เขียนรายงานผลการวิจัย

การควบคุมตัวแปรภายนอกหรือตัวแปรที่ต้องการขจัดออกจากผลการทดลอง

1. ขจัดตัวแปรนั้น ๆ ออกจากการทดลอง เช่น ถ้าคิดว่าสติปัญญาจะมีผลต่อการทดลอง ก็ควรให้คนระดับสติปัญญาเดียวกัน เป็นต้น นั่นก็คือ ให้กลุ่มตัวอย่างมีความเป็นเอกพันธ์ในตัวแปรนั้น ๆ
2. ใช้เทคนิคการสุ่มเพื่อจะเฉลี่ยความแตกต่างต่าง ๆ
3. ถ้าควบคุมไม่ได้ก็เพิ่มเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของตัวแปร หรือถือเป็นตัวแปรที่จะต้องศึกษา
4. ควบคุมโดยวิธีการทางสถิติที่เรียกว่า การวิเคราะห์ความแปรผันร่วม
5. ทำให้เหมือน ๆ กัน ทุก ๆ กรณี
6. ขจัดความคลาดเคลื่อนในการวัดและเพิ่มความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

การวางรูปแบบประเทษนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพียงทฤษฎีที่ผู้นำเอาไปปฏิบัติน้อยมาก ทั้งนี้ เพราะว่าการวางรูปแบบประเทษนี้จำเป็นต้องมีกลุ่มทดลอง (Experimental group) และกลุ่มควบคุม (control group) ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้ จะต้องได้รับการคัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่าง และจะต้องมีลักษณะคล้ายคลึงกันมากที่สุด ยกเว้นกลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับการดำเนินงานตามโครงการ ทั้งนี้ เพื่อจะเปรียบเทียบผลงานการทำงานของโครงการว่าจะได้ผลมากเท่าใด โดยการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแล้วนำมาเปรียบเทียบกัน ถ้าหากกลุ่มทดลองมีผลออกมาดีกว่ากลุ่มควบคุม ก็แสดงว่าโครงการนั้น ได้ผลดี ดังภาพที่ 1

	ก่อนที่จะทำโครงการ	หลังจากทำโครงการ
กลุ่มทดลอง	ก	ข
กลุ่มควบคุม	ค	ง

ภาพที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบผลสำเร็จของโครงการโดยพัฒนาจากกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง

ถ้าหากความแตกต่างระหว่าง ก กับ ข มีมากกว่าความแตกต่างระหว่าง ค กับ ง ก็แสดงว่า โครงการนั้นประสบผลสำเร็จ สรุปแล้ว การวิจัยประเมินผลแบบทดลองมีความยุ่งยากในการที่จะดำเนินการ เนื่องจากการควบคุมสิ่งต่าง ๆ ที่จะมาทำให้เกิดความผันแปรกับกลุ่มควบคุมในทางสังคมศาสตร์ทำได้ยาก นอกจากในกรณีที่มีอยู่ในสถานที่ที่สามารถควบคุมได้ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล จึงมีผู้ใช้รูปแบบการวิจัยประเมินผล แบบทดลอง ทำการประเมินผล แผนงานโครงการไม่มากนัก

2. การวิจัยประเมินผลแบบกึ่งทดลอง การวิจัยประเมินผลแบบกึ่งทดลอง มีความมุ่งหมายและขั้นตอนเหมือนกับการวิจัยแบบทดลองทุกประการ แต่ต่างกันว่าแบบกึ่งทดลองนั้นไม่สามารถจะควบคุมตัวแปรนอกการทดลองได้หมด แหล่งของความคลาดเคลื่อนอันเนื่องมาจากตัวแปรต่าง ๆ ที่จะทำให้ผลการทดลองเชื่อถือไม่ได้ และกระทบกระเทือนความเที่ยงตรงของการทดลองมีดังนี้

1. ความเที่ยงตรงภายใน

1. ประวัติของกลุ่มตัวอย่าง (H)
2. วุฒิภาวะและการเปลี่ยนแปลงภายในตัวอย่าง (M)
3. การทดสอบ (T)
4. วิธีการรวบรวมข้อมูล (I)
5. การถดถอยในทางสถิติ (C)
6. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง (S)
7. การขาดหายไปของกลุ่มตัวอย่างในระยะทำการทดลอง (Mo)
8. ผลร่วมกันของ ข้อ 1 ถึงข้อ 7 (Int)

2. ความเที่ยงตรงภายนอก

1. ผลร่วมกันของการเลือกกลุ่มตัวอย่างกับตัวแปรการทดลอง
2. ผลร่วมกันของการสอบก่อนการทดลองกับการทดลอง

3. ปฏิกริยาสะท้อนจากการทดลองเอง
4. ผลเนื่องจากตัวอย่างถูกจัดกระทำหลายอย่าง

ตัวอย่าง แบบต่าง ๆ ของแผนการทดลอง

สัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมาย

- การจัดกระทำ (Treatment)
- การสอบก่อนที่จะจัดกระทำการทดลอง (Pretest)
- การสอบหลังที่จัดกระทำการทดลอง (Posttest)
- การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่ม (Random Assignment)
- กลุ่มควบคุม (Control group)
- กลุ่มทดลอง (Experimental group)

แผนการทดลองแบบที่ 1

ชื่อ The One - Shot Case Study

วิธีการ

1. เลือกกลุ่มตัวอย่างมากกลุ่มหนึ่ง
2. ทำการทดลอง
3. วัดผลสังเกตผล

ข้อจำกัด

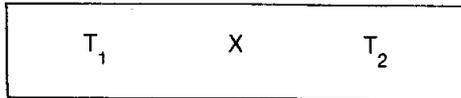
1. ไม่มีการควบคุมตัวแปร
2. ไม่มีการเปรียบเทียบ
3. ผลที่สังเกตได้นั้นอาจมิใช่ผลของการทดลอง

ข้อดี

ง่ายเหมาะจะทำเป็น Action Research

แผนการทดลองแบบที่ 2

ชื่อ One Group Pretest - Posttest Design

วิธีการ

1. เลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. ทำการทดสอบ
3. ทำการทดลองกับตัวแปรที่จะสังเกตผลไประยะเวลาหนึ่ง
4. สอบอีกครั้งหนึ่ง
5. ดูค่าเฉลี่ย $\bar{X}_1 - \bar{X}_2$ หรือทดสอบ $H_0: \bar{X}_1 - \bar{X}_2 = 0$

สถิติที่ใช้

1. ค่าเฉลี่ย
2. t - test หรือ ANOVA แบบ Repeated Measurement

ความเที่ยงตรงภายใน

ก. ข้อดี

1. สอบก่อนและหลังสามารถเปรียบเทียบผลการทดลองได้
2. สามารถควบคุมการเลือกตัวอย่างและการขาดหายไปของกลุ่มตัวอย่างได้ เพราะสอบกลุ่มเดียว

ข. ข้อจำกัด

1. ไม่ค่อยมั่นใจกว่า $\bar{X}_2 - \bar{X}_1$ นั้นเป็นผลของ X
2. มี River Hypothesis อีกรวม เช่น
 - 2.1 ประวัติของกลุ่มตัวอย่าง
 - 2.2 วุฒิภาวะ
 - 2.3 การสอบก่อนอาจก่อให้เกิดผลการเรียนรู้
 - 2.4 การถดถอยเชิงสถิติ
 - 2.5 ผลร่วมกันของข้อต่าง ๆ ข้างบน

นอกจากนี้ ยังมีแบบต่าง ๆ ของแผนการทดลองอีกมากมายซึ่งจะไม่ขอกว่าในที่นี้

3. การวิจัยประเมินผลแบบไม่มีการทดลอง การวิจัยประเมินผลแบบไม่มีการทดลองนี้เป็นวิธีที่ง่ายที่สุด แต่คุณภาพจะด้อยกว่าแบบทดลองหรือกึ่งทดลอง เพราะถือว่า

ผลที่ได้รับออกมาอาจจะไม่เกิดขึ้น จากผลของโครงการที่ดำเนินอยู่โดยตรง แต่อาจจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งอื่น ๆ ก็ได้ ทั้งนี้ เพราะไม่มีการควบคุมโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อหาข้อความจริงเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

ลักษณะที่สำคัญ

1. เป็นการวิจัยประเมินผลเพื่อรวบรวมข้อมูลในปัจจุบัน
2. ใช้ข้อมูลในปัจจุบันเพื่อตีความหมาย อธิบาย และประเมินผล
3. เพื่อทราบ หลักการ เหตุผลและการปฏิบัติ ตลอดทั้งปัญหาในปัจจุบันเพื่อหาทางแก้ไข ปรับปรุงต่อไป
4. เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นพื้นฐานประกอบการตัดสินใจแก้ไขปัญหา และการวางแผนงานในอนาคต

ขั้นตอนการวิจัย

1. ศึกษาวัตถุประสงค์ของแผนงานโครงการ
2. เขียนความมุ่งหมายให้ชัดเจน
3. เลือกวิธีการที่จะรวบรวมข้อมูล
4. เลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นตัวแทนมวลประชากร
5. ตรวจสอบเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัย

การวิจัยประเมินผลแบบไม่มีการทดลองทำกันมาก เพราะง่าย เก็บข้อมูลเพียงครั้งเดียวก็นำมาวิเคราะห์ได้ แต่ก็ไม่สามารถอ้างได้อย่างเต็มที่ว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นเนื่องมาจากแผนงานโครงการที่ส่งลงไป นอกจากนี้ ยังอาจมีข้อผิดพลาดได้อีกหลายประการ คือ

1. ความผันแปรในการตอบแบบสำรวจ
2. ความผันแปรในการส่งแบบสำรวจหรือวิธีการรวบรวมข้อมูล
3. ความลำเอียงอันเกิดจากผู้สำรวจโดยเฉพาะ ผู้ที่ทำหน้าที่สัมภาษณ์
4. ความลำเอียง อันเกิดจากผู้ให้เงินหรือเจ้าของโครงการ
5. ความไม่สมบูรณ์ในการวางแผนการรวบรวมข้อมูล เช่น ความหมายของคำพูดในแบบสอบถามไม่ชัดเจนและข้ามคำถามที่จะให้ข้อความจริง

ในการวิจัยประเมินผลแผนงานโครงการพัฒนาชนบท โดยทั่วไปแล้วจะใช้วิธีการวิจัยแบบไม่มีการทดลอง ทั้งนี้ เพราะสภาพข้อเท็จจริงของชุมชนในชนบทได้รับอิทธิพลจากภายนอกมาก เช่น สื่อมวลชน พ่อค้า และผู้ที่อยู่ในชนบทซึ่งยังมีโอกาสออกไปได้รับอิทธิพลจากภายนอกอีก จึงไม่สามารถใช้การวิจัยแบบทดลองหรือกึ่งทดลองในการประเมินผลได้

อย่างไรก็ตาม การวิจัยแบบทดลองและกึ่งทดลองก็ได้มีผู้นำมาใช้กันมากในทางวิทยาศาสตร์ การศึกษา จิตวิทยา และการเกษตร เช่น การทดลองปลูกข้าวพันธุ์ใหม่ในแปลงสาธิต การทดสอบสุขภาพจิตของเด็กในห้องเรียน เป็นต้น ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า การวิจัยประเมินผล แผนงานโครงการพัฒนาชนบท ในปัจจุบัน ยังคงใช้แบบไม่มีการทดลอง อย่างไรก็ตาม ยังได้นำเอาระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์เข้ามาประยุกต์ใช้ด้วย เช่น การสุ่มตัวอย่าง วิธีการรวบรวมข้อมูล การพิสูจน์หาความแตกต่างหรือความสัมพันธ์ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดในการประเมินผล

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยประเมินผลแผนงานโครงการ ได้มีนักวิชาการด้านต่าง ๆ พยายามนำเอาทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือชี้วัดและทำการประเมินผล และได้ นำเอาระเบียบวิธีวิจัยมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างเครื่องชี้วัด ในที่นี้จะขอนำเอาทฤษฎีทาง สังคมวิทยาและแนวคิดของนักวิชาการที่ได้เสนอแนวทางในการประเมินผลแผนงานโครงการ ไว้ดังต่อไปนี้

Mosher (1969 : 45 – 52) ได้เสนอว่า จุดมุ่งหมายในการพัฒนาชนบทก็คือ การมีคุณภาพ ชีวิตที่ดี และสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ เราจะดูได้จาก การสร้างสวัสดิภาพของชนบท การพัฒนาการ เกษตร ความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจ

1. สวัสดิภาพของชนบท หมายถึง ระดับความพอใจที่ชาวชนบทรู้สึก จำแนกเป็น ด้านใหญ่ ๆ 4 ประการ คือ

1.1 ระดับความเป็นอยู่ทางด้านกายภาพ หมายถึง ระดับความเป็นอยู่ รายได้ ของครอบครัว และความรู้ความชำนาญของครอบครัวหนึ่ง ๆ ที่จะใช้รายได้อย่างเหมาะสม คุ่มค่าและมีประสิทธิภาพ

1.2 การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเพื่อทำความเจริญให้แก่หมู่บ้าน ได้แก่ การ รวมกลุ่มกันเพื่อรักษาความปลอดภัยของตนและทรัพย์สินของหมู่บ้าน การร่วมพัฒนาถนน หนทาง บ้านเรือนให้สะอาด การพัฒนาโรงเรียน การบริการด้านการแพทย์ การรวมกลุ่มกัน อย่างเป็นทางการ เช่น สหกรณ์ ตลอดจนการร่วมกันทำกิจกรรมอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การ ทำบุญที่วัด การบันเทิงตามแบบดั้งเดิมของท้องถิ่น เป็นต้น

1.3 โอกาสที่จะมีความพอใจที่จะเข้าร่วมมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน ซึ่งความพอใจของคนเรานั้น จำแนกเป็น 2 ด้าน คือ

1.3.1 ด้านกายภาพ หมายถึง การมีปัจจัย 4 ที่เพียงพอ

- 1.3.2 ด้านจิตใจ หมายถึง การรู้สึกว่าคุณเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ รู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นที่ยอมรับของสังคม
- 1.4 โอกาสได้เป็นเจ้าของที่ดินตามกฎหมาย เป็นสิ่งจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้เกษตรกร ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินทำกินอยู่ รักษาปรับปรุง และใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเต็มที่
2. การพัฒนาการเกษตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพจากสภาวะการเกษตรในระดับพอยังชีพของชาวนาชนบทมาสู่ภาวะของเกษตรกรรมสมัยใหม่
 - 2.1 การเกษตรกรรมสมัยใหม่ มีลักษณะดังนี้
 - 2.1.1 มีการพัฒนาเทคโนโลยีและประสิทธิภาพในการเกษตรให้ดีขึ้นเสมอ
 - 2.1.2 สามารถเปลี่ยนการผลิตสินค้าทางการเกษตรชนิดต่าง ๆ ได้ตามความต้องการของผู้ซื้อ และมีการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งจะกระตุ้นทุนการผลิตลดลง
 - 2.1.3 มีการใช้ปัจจัยการผลิต ซึ่งได้แก่ ที่ดิน แรงงาน และทุนในสัดส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของประชาชนตามโอกาสการทำงานและตามเทคโนโลยีในการเกษตร
 - 2.2 สิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาการเกษตร คือ
 - 2.2.1 การสร้างโครงการชนบทก้าวหน้า
 - 2.2.2 ต้องมีการวิจัยเพื่อการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ ๆ ทางเกษตร
 - 2.2.3 มีการผลิตหรือนำเข้าซึ่งอุปกรณ์และวัสดุทางการเกษตร
 - 2.2.4 มีสิ่งจูงใจในการผลิตสำหรับเกษตรกร
 - 2.2.5 มีการปรับปรุงที่ดินเพื่อการเกษตรให้ดีขึ้น
 - 2.2.6 มีการอบรมนักวิชาการและช่างเทคนิคเพื่อทำหน้าที่ข้างต้น
 - 2.2.7 มีโครงการเกษตรกรรมในเชิงการค้า
 - 2.3 โครงสร้างชนบทก้าวหน้าคือ
 - 2.3.1 มีตลาดกลางที่จะช่วยให้เกษตรกรขายผลิตผลได้
 - 2.3.2 มีถนนชนบทที่จะขนส่งสินค้าเกษตรออกสู่ตลาดได้สะดวกและลดต้นทุนการผลิต
 - 2.3.3 มีการทดลองค้นคว้าเกี่ยวกับความสามารถในการผลิตให้ได้ผลดีที่สุด
 - 2.3.4 มีบริการด้านการส่งเสริมที่จะช่วยให้เกษตรกรเรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ ที่จะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น

- 2.3.5 มีการให้สินเชื่อ เพื่อการเกษตรแก่เกษตรกรเพียงพอ
- 2.4 โครงการเกษตรกรรมในเชิงการค้า หมายถึง โครงการหรือการรณรงค์เพื่อ
 ความนิยมในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่สนับสนุนการ
 เกษตรที่จะนำกิจกรรมส่งเสริมการเกษตรไปสู่หมู่บ้าน กิจกรรมเหล่านี้
 ประกอบด้วย
- 2.4.1 การประกอบการของผู้ขายวัสดุอุปกรณ์การเกษตรมีสินค้าเพียงพอ
 ถูกต้องตามฤดูกาลที่เกษตรกรต้องการ
- 2.4.2 การดำเนินงานของนักส่งเสริมการเกษตร มีข้อมูลที่ทันสมัยเกี่ยวกับ
 ผลงานวิจัยและวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต
- 2.4.3 มีผู้ชำนาญการที่ช่วยในการค้นคว้าและให้คำแนะนำในการผลิตเพื่อ
 ให้ได้พันธุ์และผลผลิตที่เหมาะสมกับภูมิประเทศและอากาศของ
 ชนบทนั้น
- 2.4.4 แหล่งสินเชื่อเพื่อการเกษตร
- 2.4.5 ถนนที่จะนำผลผลิตไปสู่ตลาดกลางและนำวัสดุอุปกรณ์จากภาย
 นอกมาสู่หมู่บ้าน

3. ความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจ นอกจากการพัฒนาทางการเกษตรจะทำให้ชาว
 ชนบทมีรายได้สูงขึ้นแล้ว ยังต้องคำนึงถึงชาวชนบทมีการกระจายรายได้ที่ทัดเทียมกัน กล่าวคือ
 ให้โอกาสพวกที่มีความสามารถต่ำ มีโอกาสได้รับสินเชื่อ การฝึกอบรมให้ความรู้ทางการเกษตร
 การได้รับการเอาใจใส่มากกว่าผู้ที่มีความสามารถสูงหรือมีโอกาสดีกว่า

Mathur (1980 : 25) ได้แบ่งเครื่องชี้วัดการพัฒนาออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. เครื่องชี้วัดที่ระบุได้ด้วยจำนวนที่แน่นอนสามารถนับได้
2. เครื่องชี้วัดที่แสดงถึงความคลาดเคลื่อนของสภาพต่าง ๆ

กล่าวอีกนัยหนึ่ง เครื่องชี้วัดประเภทที่ 1 เป็นเครื่องชี้วัดเชิงปริมาณ เช่น จำนวน
 เจ้าหน้าที่ส่งเสริม จำนวนพื้นที่ที่ใช้จำนวนต้นไม้ที่ปลูกว่ามีเพิ่มขึ้นจากเดิมมากน้อยเท่าไร
 ถ้ามองว่าเพิ่มแสดงว่าพัฒนาดีขึ้น ถ้ากลับน้อยลงกว่าเดิมแสดงว่า พัฒนาล้มเหลว

ส่วนเครื่องชี้วัดประเภทที่ 2 เป็นเครื่องชี้วัดเชิงคุณภาพ เครื่องชี้วัดประเภทนี้จะ
 แสดงให้เห็นแนวโน้ม และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง เงิน รายได้ รายจ่าย ลักษณะโรคภัย
 ไข้เจ็บ คุณภาพของการศึกษา อบรม การกระจายตัวของประชากร การเคลื่อนย้ายแรงงาน
 เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เครื่องชี้วัดการพัฒนานี้จำเป็นต้องกำหนดให้สอดคล้องกับสภาพและลักษณะของกิจกรรม และต้องสามารถสะท้อนวัตถุประสงค์ และจุดหมายปลายทางของกิจกรรมต่าง ๆ ที่พัฒนา จึงจะสามารถใช้เป็นประโยชน์ที่จะเป็นเครื่องมือในการชี้วัดข้อมูลเพื่อการวางแผนและตัดสินใจในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

Young (1969 : 46-50) เป็นผู้สร้างทฤษฎี Symbolic Structural Theory ซึ่งเป็นทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ใช้วิธีการศึกษาทางด้านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับโครงสร้างของสังคมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน หรือประเทศชาติ ที่ถือว่าเป็นระบบสังคม แนวคิดของทฤษฎีนี้จะเริ่มต้นจากแนวคิดที่ว่า ในระบบสังคมหนึ่ง ๆ นั้น จะประกอบด้วยระบบย่อย ๆ หลายระบบ และระบบย่อยแต่ละระบบนั้น จะมีลักษณะโครงสร้างแตกต่างกัน ความแตกต่างของลักษณะโครงสร้างนี้ สามารถวิเคราะห์ได้จากสิ่งต่าง ๆ ที่กำหนดให้เป็นสัญลักษณ์ทางสังคม (Social Symbol) และสัญลักษณ์ทางสังคมนี้จะเป็นเครื่องชี้ถึงสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมอีกต่อหนึ่ง นั้นหมายความว่า ระบบย่อยแต่ละระบบที่ประกอบขึ้นเป็นระบบใหญ่ นั้นจะมีปริมาณหรือจำนวนของสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันแตกต่างกัน ระบบใดมีปริมาณหรือจำนวนของสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันน้อย ถือได้ว่ามีระดับความแตกต่างทางด้านโครงสร้างต่ำ ระบบใดมีปริมาณหรือจำนวนของสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันมาก ถือได้ว่ามีระดับความแตกต่างทางด้านโครงสร้างสูง ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้ลักษณะโครงสร้างในระบบย่อยเหล่านั้นแตกต่างกัน หรือมีจำนวนสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันไม่เท่ากัน ได้แก่ การติดต่อหรือการเข้าถึงบริเวณจากศูนย์กลางหรือระบบใหญ่และความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ของระบบย่อยเหล่านั้น

สมมติฐานของทฤษฎีนี้กล่าวว่า ถ้าสังคมใดที่มีระดับความเป็นปึกแผ่นสูง จะมีการติดต่อกับศูนย์กลางหรือระบบใหญ่ จากแนวคิดนี้นำมาใช้วัดการพัฒนาได้โดยวัดความแตกต่างทางโครงสร้างของสังคม ถ้าสังคมใดมีระดับความแตกต่างทางโครงสร้างสูงจะมีระดับการพัฒนาสูงกว่า สังคมที่มีระดับความแตกต่างทางโครงสร้างต่ำ

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การประเมินผลแผนงานโครงการ ได้มีนักวิชาการหลายท่านนำเอาทฤษฎีทางสังคมวิทยาและระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ มาใช้เป็นแนวทางและเครื่องมือในการสร้างเครื่องชี้วัด และได้นำมาใช้ทดลองวิจัยในหลายพื้นที่ทั้งระดับหมู่บ้านและระดับครัวเรือน ซึ่งจะเป็นทางเลือกทางหนึ่งในการที่จะนำมาใช้ในการประเมินผลโครงการพัฒนาชุมชน

การวัดผลในระดับครอบครัวและชุมชน

จากแนวคิดในเรื่อง เครื่องชี้วัดในการประเมินผลโครงการได้มีนักวิชาการหลายท่าน ได้นำเอาแนวความคิดดังกล่าวและระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะวิธีการสร้างสเกลที่เรียกว่า Guttman Scale ซึ่งมีวิธีการโดยสรุป คือ

1. การสร้างตัวชี้วัดย่อยที่คิดว่าจะสามารถวัดผลการพัฒนาในด้านใดด้านหนึ่งได้
2. นำเอาตัวชี้วัดย่อยมาเรียงลำดับตามความสำคัญ
3. มีการทดสอบว่าการเรียงลำดับดังกล่าวถูกต้องหรือไม่ ถ้าตัวชี้วัดย่อยตัวไหนไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ก็ต้องตัดออกไป
4. ตัวชี้วัดย่อยที่ผ่านหลักเกณฑ์ก็จะใช้เป็นเครื่องชี้วัดผลการพัฒนาด้านนั้น

การนำเอาทฤษฎีและวิธีการดังกล่าวมาใช้ในทางปฏิบัติได้มีการกระทำกันอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ อาทิเช่น

สุรพล กาญจนะจิตร (2518) ได้เสนอแนวทางการวัดผลการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย โดยอาศัยแนวคิดจากทฤษฎี Symbolic Structural Theory โดยเห็นว่า ถ้าเราสามารถกำหนดลำดับของการพัฒนาทั้งระดับชุมชนและระดับครอบครัวได้เราก็จะสามารถวัดผลของการพัฒนาชุมชนได้ และสามารถกำหนดลงไปได้แน่นอนว่าหมู่บ้านไหนเจริญกว่ากัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาต่อไป

การวัดผลในระดับชุมชน

วิธีการวัดผลในระดับหมู่บ้านนี้ ได้นำเอาวิธีการทางด้านสถิติที่เรียกว่า Guttman Scaling Analysis มาใช้ในการพิสูจน์การเรียงลำดับ การพัฒนาของสถาบันในชุมชนโดยมีข้อสมมติฐานอยู่ว่า

1. ในชุมชนนั้นการพัฒนาทางด้านสถาบันของชุมชนจะแตกต่างกันหรืออีกนัยหนึ่ง จำนวนของสถาบันของชุมชนในแต่ละชุมชนนั้นจะมีจำนวนไม่เท่ากัน
2. ความแตกต่างกันในจำนวนของสถาบันของชุมชน เป็นเครื่องชี้ของอัตราการพัฒนา กล่าวคือ ถ้าชุมชนไหนมีสถาบันของชุมชนมากกว่าอีกชุมชนหนึ่ง ก็แสดงว่าชุมชนนั้นมีความเจริญมากกว่า
3. ความแตกต่างในสถาบันของชุมชนที่อยู่ภายใต้วัฒนธรรมเดียวกันนั้นจะเป็นไปอย่างมีระบบก็就会有การเรียงลำดับกัน โดยจะเริ่มต้นจากสถาบันพื้นฐาน ซึ่งจะพบอยู่ในเกือบทุกชุมชน และเมื่อชุมชนนั้นพัฒนา สถาบันอื่น ๆ ของชุมชนก็จะเกิดขึ้นมาตามลำดับ ซึ่งประเภทของสถาบันที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นแบบเดียวกันหมด

การวัดผลในระดับครอบครัว

นอกจากการวัดผลพัฒนาชุมชนในระดับหมู่บ้าน หรือชุมชนแล้ว การวัดผลพัฒนาชุมชนก็สามารถทำได้ในระดับครอบครัวอีกด้วย ทั้งนี้ ก็ตรงกับหลักการพัฒนาชุมชนที่ว่าจะต้องพัฒนาทั้งคน และวัตถุควบคู่กันไป ในการวัดผลการพัฒนาในระดับครอบครัวนี้หน่วยที่จะต้องวิเคราะห์ (Unit of analysis) ก็คือครอบครัว วิธีการรวบรวมข้อมูลสำหรับการวัดผลในระดับนี้ได้แก่ การสัมภาษณ์ หัวหน้าครัวเรือนของชุมชนที่จะทำการวัดผล ทั้งนี้ อาจจะเป็นการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนทั้งหมด หรือจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง (Sampling method) ก็ได้ วิธีการวัดผลก็ใช้วิธีเช่นเดียวกับการวัดผลในระดับชุมชน ก็คือใช้ Guttman scale โดยเครื่องชี้วัด (indicators) ของการพัฒนาจะเป็นทางด้านใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาชุมชน สำหรับประเทศไทยนั้นจากวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาชุมชนก็สามารถแบ่งประเภทของเครื่องชี้วัดในการวัดผลการพัฒนาชุมชน ได้ดังต่อไปนี้

1. ระดับของการยอมรับในวิธีการทำเกษตรกรรมสมัยใหม่ (Adoption of agricultural innovation scale) เช่นการใช้พันธุ์ข้าวใหม่ การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยามาแมลง เป็นต้น
2. ระดับมาตรฐานของการดำรงชีพ (Level of living scale) ได้แก่การเป็นเจ้าของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำรงชีพ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ตู้ จักรเย็บผ้า ฯลฯ
3. ระดับของการยอมรับทางด้านการอนามัยสมัยใหม่ (Scale of medical health practices) เช่น การฉีดวัคซีน การใช้สถานอนามัย คลอดบุตร โดยใช้แพทย์แผนปัจจุบัน เป็นต้น
4. ระดับของการศึกษาที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Scale of formal and informal education) ได้แก่ สามารถอ่าน-เขียนหนังสือ เรียนจบชั้นประถมศึกษาได้เข้ารับการฝึกอบรมทางด้านต่าง ๆ ฯลฯ
5. ระดับของการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน (Scale of social participation) ได้แก่ การเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม จำนวนครั้งที่เข้าประชุม การออกความคิดเห็น การบริจาคทรัพย์สิน หรือแรงงานให้กับกลุ่ม
6. ระดับของทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชน และข้าราชการ (Scale of attitude toward community development and government officials) เช่น การยอมรับว่าการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ต่อชุมชน มีทัศนคติที่ดีต่อข้าราชการ รัฐบาล เชื่อว่าการพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่ทำให้หมู่บ้านเจริญ เป็นต้น

Nakahara and Witton (1971) ได้นำเอาแนวความคิดทฤษฎี Symbolic Structural มาทำการศึกษาถึงการพัฒนาและการขัดแย้งกันของจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศ และใช้ตัวแปรในการศึกษา 3 ตัว คือ ความแตกต่างทางด้านโครงสร้าง การติดต่อกับศูนย์กลางหรือระบบใหญ่ และ

ความเป็นปึกแผ่น เขามองการพัฒนาในรูปของความแตกต่างทางด้านโครงสร้างสูง จะเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนามาก ส่วนจังหวัดที่มีความแตกต่างทางด้านโครงสร้างต่ำ จะถือว่าเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาน้อย ระดับความแตกต่างทางด้านโครงสร้างสูงหรือต่ำวัดได้จากสิ่งซึ่งกำหนดใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบัน ดังนั้น จังหวัดที่มีการพัฒนามากจะมีจำนวนสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันมากกว่าจังหวัดที่มีการพัฒนาน้อย ส่วนกระบวนการที่จังหวัดซึ่งมีการพัฒนาน้อยหรือมีระดับการพัฒนาทางด้านโครงสร้างต่ำ จะเปลี่ยนไปเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนามาก หรือมีระดับความแตกต่างทางด้านโครงสร้างสูง ขึ้นอยู่กับตัวแปร 2 ตัว คือ ความเป็นปึกแผ่นภายในจังหวัดนั้น และการติดต่อกับส่วนกลางหรือระบบใหญ่ หมายความว่า ถ้าหากจังหวัดใดมีระดับความเป็นปึกแผ่นสูง และมีระดับการติดต่อกับศูนย์กลางหรือระบบใหญ่สูง จังหวัดนั้นจะมีระดับความแตกต่างทางด้านโครงสร้างสูงตามไปด้วย จึงได้ตั้งสมมติฐานขึ้นเพื่อการพิสูจน์ 2 ประการ คือ

1. ความแตกต่างทางด้านโครงสร้างของจังหวัด (ระบบย่อย) นั้นเกิดขึ้นทุกด้าน
2. ถ้าหากประเทศ (ระบบใหญ่) ปิดกั้นมิให้จังหวัด (ระบบย่อย) มีปริมาณของความแตกต่างทางด้านโครงสร้างเพิ่มขึ้น ความขัดแย้งทางการเมืองจะเกิดขึ้น

ข้อทดสอบสมมติฐานข้อแรกนั้นใช้ Guttman Scale วัดความแตกต่างทางด้านอาชีพและความแตกต่างทางด้านธนาคาร ส่วนผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่สองใช้ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการจ้างงานโครงสร้างกับจำนวนกิจกรรมของผู้ก่อการร้ายในจังหวัดต่าง ๆ

ผลการวิจัย สนับสนุนสมมติฐานข้อแรก คือ ปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2490-2509 อัตราการพัฒนาของจังหวัดในประเทศไทย มีอัตราการพัฒนาปานกลาง 40 จังหวัด (ร้อยละ 57.97) พัฒนามาก 17 จังหวัด (ร้อยละ 24.64) และจังหวัดที่พัฒนาต่ำ 12 จังหวัด (ร้อยละ 17.39) ไม่รวมกรุงเทพฯ เนื่องจากเป็นเมืองหลวง และสนับสนุนสมมติฐานข้อที่สอง คือ พบว่ามีความสัมพันธ์อย่างสูงระหว่างอัตราการพัฒนาของจังหวัด กับการคุกคามของฝ่ายคอมมิวนิสต์ จังหวัดที่มีการพัฒนามากจะมีกิจกรรมการคุกคามของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์มาก และในทำนองเดียวกัน จังหวัดที่มีการพัฒนาน้อย จะมีกิจกรรมการคุกคามของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์น้อย การวิจัยครั้งนี้ ถัดค้ำกับความเชื่อของรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกาที่ว่า การขัดแย้งกันจะเกิดขึ้นในจังหวัดที่ยากจนเท่านั้น และการที่จังหวัดที่มีการพัฒนามากแล้วขัดแย้งกันมาก แสดงให้เห็นลักษณะโครงสร้างทางด้านความไม่ยืดหยุ่นในระบบประเทศชาติ ซึ่งมีกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางที่จะควบคุมความแตกต่างของจังหวัดต่าง ๆ และผลที่ตามมาอย่างหนึ่งก็คือการที่ประเทศไทยมีลักษณะเป็น เอกนคร (Primate City) คือ มีเมืองอันเป็นศูนย์กลางสิ่งทุกอย่างและมีเพียงเมืองเดียวเท่านั้น

Young (1968) ได้นำเอาวิธีการศึกษาแบบโครงสร้าง (Structural Approach) มาทำการศึกษาเพื่อวัดระดับการพัฒนาหรือระดับความแตกต่างทางด้านโครงสร้างของประเทศต่าง ๆ จำนวน 51 ประเทศ โดยวัดระดับการพัฒนา 3 ด้านด้วยกันคือ ความแตกต่างทางด้านอุตสาหกรรม (industrial diversity) การพัฒนาทางด้านสถาบันเศรษฐกิจ (economic institution development) และการพัฒนาทางการติดต่อกับประเทศต่าง ๆ (communicative development) การศึกษาทั้ง 3 ด้านดังกล่าวนี้ได้ใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วทั้งสิ้น ตัวเงิน ในการจัดระดับความแตกต่างทางด้านอุตสาหกรรม ผู้ศึกษาได้ใช้ประเทศต่าง ๆ ที่มีอุตสาหกรรมซีเมนต์ โรงกลั่นน้ำมัน อุตสาหกรรมทอผ้าขนสัตว์ อุตสาหกรรมเหล็กกล้า อุตสาหกรรมยางสังเคราะห์ อุตสาหกรรมเครื่องบิน อุตสาหกรรมรถยนต์ และอุตสาหกรรมเครื่องจักรกล มาเป็นเครื่องชี้เพื่อวัดระดับความแตกต่างทางด้านอุตสาหกรรมของประเทศต่าง ๆ ส่วนการวัดระดับการพัฒนาของสถาบันทางเศรษฐกิจ ผู้ศึกษาได้ใช้การส่งสินค้าออกประเภทอุตสาหกรรมของประเทศต่าง ๆ การเป็นสมาชิกสหภาพวิทยาศาสตร์นานาชาติ การเป็นสมาชิกในการประชุมของประเทศที่มีอำนาจในการเป็นสมาชิกสมาคมการค้านานาชาติ การเป็นสมาชิกสหภาพฟิสิกส์ประยุกต์นานาชาติ และการเป็นสมาชิกสหภาพธุรกิจและสโมสรวิชาชีพสตรีนานาชาติ เป็นเครื่องชี้วัด นอกจากนี้ การวัดระดับการติดต่อกันกับประเทศต่าง ๆ ผู้ศึกษาใช้สถาบันการฝึกหัดครู กฎหมาย แรงงานบางชนิด พรรคการเมือง สหภาพแรงงาน แรงงานสัมพันธ์นานาชาติ บทบาทของพรรคการเมือง การเลือกตั้งและบทบาทของรัฐสภา เสรีภาพว่าด้วยการพิมพ์ภายในประเทศ การมีตลาดค้าหุ้น การนัดหยุดงาน และการปกครองแบบสหพันธรัฐในประเทศไทยมาเป็นเครื่องชี้เพื่อวัดระดับการพัฒนาทางการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ การวัดผลการพัฒนาชุมชน โดยอาศัยทฤษฎีสังคมวิทยา และระเบียบวิธีการวิจัยและสถิตินั้น ได้มีผู้นำเอาไปใช้วัดในประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศทั้งในระดับชุมชนและระดับครอบครัว

ตัวอย่างของการวัดผลการพัฒนาในระดับชุมชน ที่ได้มีผู้ศึกษาในประเทศเคนยา (Kenya) เมื่อปี พ.ศ. 2505-2511 โดยเปรียบเทียบอัตราการพัฒนาระหว่างหมู่บ้าน 30 หมู่บ้าน ซึ่งวัดความแตกต่างของสถาบันในชุมชนและวัดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน ผลการศึกษาปรากฏผลดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1

ระดับของความแตกต่างของสถาบันในชุมชน ณ ประเทศเคนยา

(Scale of Community Differentiation)

ระดับที่		จำนวนของหมู่บ้านที่มี (ร้อยละ)
1	หมู่บ้านมีโรงเรียนประถม	100
2	หมู่บ้านมีร้านค้าตั้งแต่ 5 ร้านขึ้นไป	97
3	หมู่บ้านมีสถาบันการเกษตรให้ความช่วยเหลือ	93
4	หมู่บ้านมีการใช้เตาเผาด้วยถ่าน	87
5	หมู่บ้านมีสถาบันการฝึกอบรม	76
6	หมู่บ้านมีร้านค้าผสม	66
7	หมู่บ้านมีร้านขายสุรา	53
8	หมู่บ้านมีร้านช่างตีเหล็ก	50
9	หมู่บ้านมีสมาคมชานา	36
10	หมู่บ้านมีธนาคารเคลื่อนที่ให้บริการ	20

จำนวนหมู่บ้าน = 30

หมู่บ้านที่อยู่ในระดับที่ 10 เป็นหมู่บ้านที่เจริญที่สุด เพราะมีสถาบันทุกอย่างที่หมู่บ้านที่อยู่ในระดับที่ 1 ถึง 5 มี รวมทั้งมีสถาบันธนาคารเคลื่อนที่อีกอันหนึ่งที่หมู่บ้านที่อยู่ในระดับอื่นไม่มี อย่างไรก็ตาม หมู่บ้านในระดับที่ 10 มีเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ของหมู่บ้านทั้งหมดนี้ ส่วนสถาบันโรงเรียนชั้นประถมนี้ทุกหมู่บ้านมีหมู่บ้านระดับที่ 2 มีโรงเรียนชั้นประถม และร้านค้าตั้งแต่ 5 ร้านขึ้นไป หมู่บ้านที่อยู่ในระดับที่ 3 มีทั้งโรงเรียนชั้นประถม ร้านค้า และสถาบันการเกษตร หมู่บ้านในระดับอื่น ๆ ก็เพิ่มสถาบันของชุมชนตามลำดับ

ตารางที่ 2 เป็นตัวอย่างอีกอันหนึ่งของการวัดผลการพัฒนาในระดับชุมชน ซึ่งได้มีผู้ทำไว้ในประเทศเคนยา (Kenya) เช่นเดียวกัน เป็นตารางที่เกี่ยวกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน และใช้หลักเกณฑ์ในการสร้างและวิเคราะห์เช่นเดียวกับตารางที่ 1

ตารางที่ 2
ระดับของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน
 (Scale of Community Solidarity)

ระดับที่	สถาบันที่เกี่ยวกับการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน	จำนวนของหมู่บ้านที่มี (ร้อยละ)
1	หมู่บ้านมีองค์การพัฒนาชุมชน	90
2	หมู่บ้านมีการรวมกลุ่มทางการตลาด	77
3	หมู่บ้านมีการรวมกลุ่มจัดตั้งสถานที่ดูแลเด็กก่อน วัยเรียน	53
4	หมู่บ้านมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อช่วยตนเอง	43
5	หมู่บ้านมีสหกรณ์เพื่อการเกษตร	30
6	หมู่บ้านมีการรวมกลุ่มทางด้านสังคม	20
7	หมู่บ้านมีการรวมกลุ่มทางการกีฬา	17
8	หมู่บ้านมีการรวมกลุ่มในการสอนให้รู้จักอ่าน เขียน หนังสือ	10

จำนวนหมู่บ้าน = 30

ตารางที่ 3

ระดับของการยอมรับทางด้านอนามัย
(Scale of Medical Wealth Practices)

ระดับที่	วิธีการที่ยอมรับ	จำนวนครอบครัวที่ยอมรับ (ร้อยละ)
1	เด็กได้รับการฉีดวัคซีน	100.0
2	เด็กได้รับการรักษาพยาบาลที่สถานอนามัย หรือโรงพยาบาลเมื่อป่วย	92.5
3	ลูกคนสุดท้ายคลอดโดยพยาบาลที่ได้รับการฝึกทาง ด้านสูตินรีเวช	65.4
4	ลูกคลอดโดยแพทย์แผนปัจจุบัน	36.8
5	สตรีได้รับการฉีดวัคซีนนอกเหนือจากวัคซีนป้องกัน อหิวาตกโรค	22.6
6	สตรีใช้วิธีคุมกำเนิดอย่างใดอย่างหนึ่ง	13.5

จำนวนครอบครัว = 133

จากการรณรงค์ศึกษาในโครงการ “โคราชพัฒนา” เพื่อนำความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มาใช้ในการพัฒนา ซึ่ง จปฐ. หรือ BMN (Basic Minimum Needs) คือ ความจำเป็นพื้นฐานที่หมู่บ้านในชนบทของไทยควรมีหรือควรจะเป็น เพื่อที่ประชาชนไทยทุกหมู่ ทุกแห่ง และทุกระดับชั้นจะได้อยู่อย่างปกติพอสมควร เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานนี้กำหนดโดยนักวิชาการ กระทรวงต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม และคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อตั้งเป้าหมายร่วมกันในการทำงานแบบผสมผสานทั้งภาครัฐกับรัฐ ภาครัฐกับประชาชน และประชาชนกับประชาชน และเพื่อเป็นแนวทางที่จะจัดสรรงบประมาณให้กับหมู่บ้านที่ยังไม่ถึงเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานต่อไป

โครงการพัฒนาสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำ “ความจำเป็นพื้นฐานของคนไทยและเครื่องชี้วัดเป้าหมายในปี 2524 เรียกชื่อย่อว่า “จปฐ.” (BMN) เพื่อเป็นแนวทางและเป้าหมายในการพัฒนาชนบท แต่ยังมีได้นำ จปฐ. ไปใช้แต่อย่างใด โครงการโคราชพัฒนา จังหวัดนครราชสีมา ได้นำแนวคิดและหลักการ จปฐ.

นี้ไปประยุกต์ใช้กับโครงการฯ เพิ่มพื้นที่ จังหวัดนครราชสีมา โดยทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ไปดูงานแล้วมีความพอใจและเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า จปฐ. สามารถใช้เป็นจริงและมีประโยชน์อย่างยิ่ง

ข้อมูล จปฐ. ประกอบด้วย 8 ตัวชี้วัดใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ประชาชนในครอบครัวได้กินอาหารถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย
2. ประชาชนในครอบครัวมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
3. ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ
4. ประชาชนมีความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
5. ประชาชนมีการผลิตหรือการจัดหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ
6. ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนของการมีบุตรได้ตามต้องการ
7. ประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาความเป็นอยู่และกำหนดวิถีชีวิตของชุมชนของตน
8. ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น

สุรพล กาญจนะจิตร (2518) ได้ทำการวัดผลการพัฒนาชุมชนในระดับครอบครัว โดยได้รวบรวมข้อมูลหัวหน้าครอบครัวในหมู่บ้านเหล่าธานี และหมู่บ้านหนองแวง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น หน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ได้แก่ ครอบครัวจำนวน 253 ครอบครัว ปรากฏว่า ส่วนหนึ่งในหลายส่วนของการศึกษาเรื่องนี้ทั้งหมด ผู้ศึกษาได้ทำการวัดผลของการพัฒนาทางด้านการยอมรับการเกษตรกรรมสมัยใหม่ โดยการใช้ข้าวพันธุ์ใหม่ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และเครื่องจักรกลขนาดเล็ก มาเป็นเครื่องชี้ถึงการเกษตรกรรมสมัยใหม่และใช้โต๊ะเก้าอี้ ตู้เสื้อผ้า และจักรเย็บผ้า มาเป็นเครื่องชี้เพื่อวัดระดับมาตรฐานการดำรงชีพ การวัดระดับการพัฒนาดังกล่าว ผู้วิจัยใช้ Guttman Scale มาทำการวัด ผลปรากฏว่า สามารถวัดระดับการยอมรับการเกษตรกรรมสมัยใหม่ และระดับมาตรฐานการดำรงชีพได้ ดังปรากฏในตารางที่ 4 และ 5

ตารางที่ 4

ระดับการยอมรับการเกษตรกรรมสมัยใหม่

(Adoption of Agricultural Innovation Scale)

ระดับที่	วิธีการที่ยอมรับ	จำนวนครอบครัวที่ยอมรับ (ร้อยละ)
1	ใช้ข้าวพันธุ์ใหม่	83.1
2	ใช้ปุ๋ยเคมี	64.3
3	ใช้ยาฆ่าแมลง	54.6
4	ใช้เครื่องจักรกลขนาดเล็ก	11.6

จำนวนครอบครัว = 253

ตารางที่ 5

แสดงระดับมาตรฐานการดำรงชีพ

(Level of Living Scale)

ระดับที่		จำนวนครอบครัวที่มี (ร้อยละ)
1	วิทยุ	75.1
2	ตู้เสื้อผ้า	46.2
3	เก้าอี้	26.1
4	จักรเย็บผ้า	11.9

จำนวนครอบครัว = 253

จากตัวอย่างผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเทคนิคการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม และวิธีการ Guttman Scale สามารถนำมาใช้วัดผลการพัฒนาทั้งระดับครอบครัวและชุมชน

ประโยชน์ของการวัดผลการพัฒนาชุมชน การวัดผลการพัฒนาด้วยวิธีดังกล่าวนี้มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาชุมชน 2 ประการ คือ

1. การวัดผลนี้จะเป็นเครื่องชี้ถึงอัตราการพัฒนาชุมชน ระหว่างหมู่บ้านในเขตพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องแสดงว่า หมู่บ้านใดที่เราได้ทุ่มทรัพยากรต่าง ๆ ลงไปนั้น ผลของการพัฒนาออกมาจะแตกต่างกับหมู่บ้านอื่น ๆ อย่างไร และจะสามารถใช้เป็นเครื่องแสดงผลงานของการพัฒนาให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้ทราบ

2. การวัดผลนี้สามารถใช้ในการวางโครงการพัฒนา ทั้งนี้ เพราะว่าเมื่อการพัฒนาได้ผล จำนวนของสถาบันในชุมชนก็เพิ่มขึ้น และการเพิ่มขึ้นของจำนวนสถาบันเป็นไปอย่างมีระบบและตามลำดับ ดังนั้น ถ้าสามารถค้นหาและกำหนดลำดับของสถาบันในชุมชนได้แล้ว ก็จะทำให้การพัฒนาถูกเป่ายิ่งขึ้น โดยสามารถรู้ว่า ขณะนี้ชุมชนนั้นอยู่ในจุดไหนของการพัฒนาและขั้นต่อไปจะต้องพัฒนาให้มีสถาบันอะไร และเมื่อชุมชนมีการพัฒนาประชากรที่อยู่ในชุมชนนั้นก็ย่อมจะพัฒนาตามไปด้วย ซึ่งก็เป็นไปตามลำดับและระบบที่กล่าวแล้วเช่นเดียวกัน ดังนั้น จะเห็นว่า การวัดผลการพัฒนาด้วยวิธีนี้มีประโยชน์มากต่องานพัฒนาชุมชนทั้งที่ได้ทำมาแล้วและกำลังจะทำต่อไป